

dr hab. Jan Miłosz, prof. UAM
Wydział Historii
Uniwersytet im. A. Mickiewicza
ul. Uniwersytetu Poznańskiego 7
61-614 Poznań

Poznań, 22.08.2023 r.

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr. Rafała Openkowskiego,

pt. „**Archiwa Związku Harcerstwa Polskiego w latach 1956-1989. Organizacja,
funkcjonowanie, zasób.**” Toruń 2023, ss. 367,

napisanej pod kierunkiem dra hab. Wiesława Nowosada prof. UMK.

Wstęp

Związek Harcerstwa Polskiego – jest do dziś organizacją młodzieżową wpływającą na kształtowanie postaw i charakterów polskiej młodzieży. Jej korzenie sięgają początków wieku XX, i od samego początku tego ruchu stał się on miejscem, w którym kształtowały się losy wielu pokoleń polskiej młodzieży. Autor zauważa, że historiografia dotycząca dziejów tej organizacji – zarówno w ujęciu ogólnopolskim jak i regionalnym, to szereg pozycji monograficznych i artykułów omawiających różne aspekty jej działalności. Prace te powstały w większości na podstawie dokumentów znajdujących się Głównej Kwaterze ZHP – Muzeum Harcerstwa w Warszawie. Podkreślenie przez Autora małego zainteresowania dla źródeł znajdujących się w archiwach hufców i chorągwi oraz zmiany w prawie archiwalnym w latach osiemdziesiątych spowodowały, że te nierzadko bardzo cenne dokumenty, nie znalazły się w obiegu naukowym. Wynika to przede wszystkim z tego, co stało się chyba najważniejszym impulsem do powstania omawianej dysertacji, że w środowisku historyków najnowszych dziejów Polski brakuje wiedzy co do funkcjonowania i zasobu całego systemu archiwów Związku Harcerstwa Polskiego.

Również brak wiedzy na temat procesów aktotwórczych w organizacjach o charakterze społecznym, które nie będąc urzędami administracji publicznej tworzą swój zasób archiwalny w nieco inny sposób niż urzędy. Nie opierają się bowiem często o kodyfikujące te procesy instrukcje kancelaryjne, wykazy akt i instrukcje archiwalne.

W przypadku ZHP było podobnie. Jak stwierdza autor dopiero na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych przyjęte zostały dla całego Związku jednolite przepisy wewnętrzne, a i tak ich wprowadzanie w życie trwało jeszcze wiele lat.

Przedmiot i cel pracy

Przedmiotem niniejszej dysertacji są archiwa Związku Harcerstwa Polskiego zarówno szczebla centralnego jak i szczebli hufców i chorągwi – ich organizacja, funkcjonowaniu oraz zasób w okresie od końca 1956 roku - czyli od momentu odbudowy Związku po okresie stalinowskim, do roku 1989, czyli do momentu rozpoczynających się wyborami kontraktowymi, zmian ustrojowych w Polsce i odzyskaniu przez nią pełnej suwerenności.

Zasadniczym celem recenzowanej pracy jest ukazanie struktury, funkcji i zasobu archiwów Związku Harcerstwa Polskiego, ale też procesów aktotwórczych, które doprowadziły do powstania tychże archiwów oraz zasobu w nich przechowywanego. Omawiając procesy aktotwórcze, autor realizował kolejny z celów swojej rozprawy – przedstawienie kancelarii i systemu kancelaryjnego oraz jego ewoluowanie w omawianym okresie. Autor podkreśla również, że celem nadrzędnym dla niego jest ukazanie różnic i podobieństw pomiędzy funkcjonowaniem kancelarii i archiwów w poszczególnych okresach historycznych działania organizacji harcerskiej (str. 11).

Punktem wyjścia do realizacji tych celów, było przedstawienie rysu historycznego zarówno ruchu skautowego na ziemiach polskich jak i samego Związku oraz jego kancelarii a także stosowanych w kolejnych okresach istnienia ruchu harcerskiego systemów kancelaryjnych i archiwalnych.

Myślę, że pisząc niniejszą rozprawę autor miał jeszcze jeden nie do końca sprecyzowany cel – a mianowicie – stworzenie swoistego przewodnika po zasobie archiwalnym powstałym w wyniku działalności Związku i jego członków, a który to zasób często jest niezauważalny przez historyków tej organizacji. Kończy wprawdzie swoje badania na roku 1989, ale z pewnością badania nad kancelarią i archiwami Związku mogą zostać poprowadzone dalej, gdyż kolejną datą, która jest wyraźną cenzurą w dziejach Związku, jest rok 1999, kiedy to po wprowadzeniu nowego podziału terytorialnego Polski, zmieniła się struktura wewnętrzna ZHP.

Chronologia pracy

Zakres chronologiczny recenzowanej rozprawy doktorskiej miał obejmować lata 1956-1989. Tak właśnie autor określa ramy chronologiczne w samym tytule rozprawy oraz we wstępie nakreślając jej podstawowe cele. Ale już przy omawianiu podstawy źródłowej oraz nakreślaniu tematyki mającej znaleźć się w poszczególnych rozdziałach autor wykracza poza te ramy. W rezultacie aż w czterech z pięciu rozdziałach autor w omawianych w nich zagadnieniach sięga aż do początku ruchu harcerskiego na ziemiach polskich – czyli do lat

1916-1918. Praca więc de facto obejmuje swym zasięgiem chronologicznym lata 1916-1989. Tylko rozdział 5 w którym autor omawia funkcjonowanie archiwów chorągwi ZHP zamyka się w określonych w tytule pracy ramach chronologicznych.

Struktura pracy

Rozprawa doktorska mgr. Rafała Openkowskiego została podzielona następująco:

- Spis treści;
- Wykaz skrótów;
- Wstęp;
- 5 rozdziałów;
- Zakończenie;
- Bibliografia;
- Spis ilustracji;
- Spis tabel.

- Ocena:

Tak opracowany plan rozprawy wydaje się być prawidłowo skonstruowany, chociaż trzeba przyznać, że nie wszystkie jej rozdziały są porównywalnej objętości – liczą bowiem od około 40 do prawie 100 stron, ale wynika to z dostępności źródeł, na których autor opierał się przy ich pisaniu. Natomiast w spisie treści w dziale Bibliografia – znalazła się część pod nazwą „Inne” – zaglądając do tego zestawienia, składającego się z dwóch pozycji nazwał bym je raczej „Źródła własne”, albo zaliczył bym je do „Materiałów archiwalnych” jako podgrupę „Archiwum własne Autora”. Przy ewentualnym przygotowaniu pracy do druku, można uzupełnić pracę o wykaz osób.

Zawartość merytoryczna (analiza krytyczna)

Wykaz skrótów:

Ta wstępna część pracy mająca umożliwić czytelnikowi sprawniejsze poruszanie się po jej kartach jest bardzo dobrym rozwiązaniem, ale trzeba by było zastanowić się, czy nie umieścić jej na końcu pracy – w większości monografii tak się właśnie go umieszcza.

W wykazie brak kilku skrótów – między innymi brakuje skrótu słowa harcistrz/harcistrzyni – hm, a są skróty innych stopni instruktorskich: phm. – podharcistrz/podharcistrzyni, pwd. – przewodnik/przewodniczka.

W wykazie można było dodać skróty używane w przypadku źródeł drukowanych – aktów prawnych, w tym - Dz. Pr. P. P. – Dziennik Praw Państwa Polskiego; Dz. U. – Dziennik Ustaw; M. P. – Monitor Polski, Dz. Urz. – Dziennik Urzędowy z dodaniem ministerstwa, które go wydaje. Natomiast w przypadku Dziennika Urzędowego Ministerstwa Oświaty, przy którym autor użył w Bibliografii – w Aktach prawnych, skrótu Dz.U. Ministerstwa Oświaty – niezorientowany czytelnik może go pomylić z Dziennikiem Ustaw – raczej należało by użyć skrótu Dz. Urz. Min. Oświaty – patrz też przypis 102 str. 33. Ostatnie dwa skróty są powtórzeniem – dwa razy ZSZ – Zasadnicze Szkoły Zawodowe - a może autor miał na myśli gdy po raz drugi użył skrótu ZSZ - Zespół Szkół Zawodowych?

Wstęp:

Doktorant we Wstępie nie zajmuje się nakreśleniem rysu historycznego harcerstwa – to zostanie omówione w pierwszym rozdziale pracy, rozpoczyna go od omówienia dotychczasowej bibliografii, w której znaleźć można mniej lub bardziej ogólny obraz działalności tej organizacji w trakcie jej istnienia. Autor podkreśla jednocześnie fakt, że całość tej bibliografii doczekała się kilkunastu zestawień wydanych zarówno w okresie międzywojennym, jak i w powojennym – wymienia je w przypisie nr 1.

Następnie autor przedstawia swoje osobiste pobudki, które kierowały nim przy podjęciu się opracowania niniejszej rozprawy, a następnie przechodzi do uszczegółowienia jej celów. Wydaje się, że ten wspomniany już powyżej cel nadrzędny – ukazanie różnic i podobieństw w funkcjonowaniu kancelarii i archiwów, uzasadnia taki a nie inny podział pracy na rozdziały i sięgnięcie przy jego realizacji do początków zorganizowanego ruchu harcerskiego.

W trakcie omawiania bazy źródłowej, na której została oparta rozprawa, autor podkreśla, że praca ma w dużej mierze charakter źródłowy (i tu zgadzam się z autorem), a w stopniu niewielkim oparta została na monografiach zawierających historię ruchu harcerskiego w Polsce. Odniesienia do tych ostatnich widoczne są najbardziej w 1 rozdziale pracy. Ogromna kwerenda źródłowa przeprowadzona przez autora zarówno w samych omawianych archiwach harcerskich, ale też w archiwach należących do państwowej sieci archiwalnej budzi podziw nad jego benedyktyńską cierpliwością i pracowitością.

Z kolei autor przedstawia poszczególne części pracy i to co w nich zostanie przedstawione. Jednocześnie autor zdaje sobie sprawę i sygnalizuje to właśnie we wstępie, że nie wszystkie aspekty pracy archiwów harcerskich zostaną należycie omówione – nie można

w niej liczyć na przedstawienie sylwetek samych archiwistów, wynika to bowiem z ograniczonego dostępu do danych osobowych zawartych w aktach pracowników archiwów.

Uwagi recenzenta redakcyjne i stylistyczne:

s. 11 – jest „poszukiwałem kolejne źródła,” – zmienił bym na „poszukiwałem kolejnych źródeł”;

s. 15 – 3 wers do dołu strony – jest „za” – winno być „na”;

Rozdział 1 (s. 16 - 44) jest właściwie częścią wstępną, ukazuje bowiem mówiąc językiem archiwalnym – dzieje twórcy zespołu, czyli dzieje ruchu skautowego i harcerskiego od jego powstania do przyjętej przez autora jako daty końcowej pracy – roku 1989. Ten rozdział jest tym co umożliwi czytelnikowi pracy poznanie realiów historycznych w jakim przyszło działać harcerstwu od samego początku jego istnienia. Procesy te uwidaczniają się potem tak w strukturze organizacyjnej ZHP jak i w rozwiązaniach jakie stosowane są w kancelariach harcerskich oraz mają wpływ na te materiały, które znajdują się w zasobach Muzeum Harcerskiego jak i archiwów – i to zarówno samego Związku jak i w archiwach państwowych.

Uwagi recenzenta:

- W rozdziale tym autor wymienia wielu działaczy ruchu skautowego, min. Andrzeja Małkowskiego, Jerzego Grodyńskiego, Tadeusza Strumiłłę, Olę Drahanowską-Małkowską i innych. Być może przydały by się chociażby w przypisach krótkie notki biograficzne?

- s. 18 – ziemie tzw. Królestwa Polskiego – po powstaniu styczniowym ten twór prawa międzynarodowego został przez władze carskie zlikwidowany – były okupowane przez wojska okupacyjne II Rzeszy i CK Austro-Węgier, powołano na jego terenie dwa generalne gubernatorstwa – niemieckie z siedzibą w Warszawie i austro-węgierskie z siedzibą w Lublinie, stąd zapewne różnice w funkcjonowaniu harcerstwa w Warszawie i na północ od niej, a południem tych okupowanych terenów.

W podrozdziale 1.4. (s. 30-31) Autor skraca nieco sytuację na ziemiach polskich w roku 1944. Już na początku 1943 r. komuniści wraz z przysłanymi z Moskwy grupami inicjatywnymi powołują do życia nową partię Polską Partię Robotniczą, a następnie z jej inicjatywy i przy poparciu Moskwy utworzono na przełomie 1943/1944 r. Krajową Radę Narodową – jako namiastkę parlamentu, a jej organem wykonawczym został Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego powołany tuż przed przekroczeniem Bugu przez Armię Czerwoną.

Wszystkie te działania inspirowane były przez J. Stalina a realizowane przez ocalałych z pogromu członków byłej KPP.

- s. 31 - oczywiście można dyskutować czy wkroczenie na ziemie polskie Armii Czerwonej w 1944 i 1945 r. to wyzwolenie czy zniewolenie, czy też używać tylko pojęcia wkroczenie.

Uwagi recenzenta redakcyjne i stylistyczne:

- s. 30 – 1 akapit (3 wers od dołu) – jest „Instruktorki i harcerski prowadziły” – powinno być – „Instruktorki i harcerki prowadziły...”

- s. 32 – wers 5 jest – „Wielu z nich odchodziło samowolnie...” – raczej „z własnej woli”;

- s. 33 – „Czuwajka” – jeżeli można znaleźć jakąś ilustrację tej odznaki z lat stalinizmu na pewno jej wizualizacja była by ciekawym elementem urozmaicającym prac;

- s. 39 – wers 8 – jest „W 1968 r. stanowili prawie 55% członków Związku.” – raczej – „W roku 1968 harcerze mieszkający na wsi stanowili 55% członków Związku.”

Rozdział 2 (s. 45 - 141) Jest rozdziałem, najbardziej rozbudowanym i liczącym najwięcej stron z całej rozprawy. Na ten stan rzeczy składają się liczne wykresy i tabele ukazujące zmiany struktury organizacyjnej Związku od roku 1918 czyli od momentu utworzenia ZHP do roku 1989 włącznie. Autor dołączył także zdjęcia niektórych dokumentów, na podstawie których struktury powstawały i ewoluowały w poszczególnych okresach historycznych.

Trzeba wyrazić autorowi wyrazy uznania, że doskonale rozpracował i przedstawił ewolucję struktur samej organizacji. Zwłaszcza, że struktura ta zmieniała się bardzo dynamicznie, co powodowane było zarówno nowymi wyzwaniem podejmowanymi przez harcerstwo, jak i ciągłymi próbami jej udoskonalania tak by lepiej służyła zarządzaniu całym Związkiem. Struktury centralne Związku omówione są w pięciu podrozdziałach, które odpowiadają poszczególnym okresom jego historii. Omówienie struktur szczebla niższego – chorągwi zawiera się w ostatnim podrozdziale – rozumiem, że ten szczebel przechodził mniejszą liczbę zmian i dlatego ich omówienie zajęło autorowi tylko 40 stron. Zresztą scharakteryzował ten szczebel porównując kilka najbardziej charakterystycznych komend – krakowską, bydgoską, toruńską.

Podsumowując – trzeba zaznaczyć, że zawarte w rozdziale tym informacje są podstawą do omówienia zarówno działań kancelaryjnych jak i tego jakie materiały powinny znaleźć się w archiwach Związku dokumentując jego działania.

Uwagi recenzenta redakcyjne i stylistyczne:

Na stronie 49 autor wspomina o przyjętym w roku 1930 projekcie Statutu ZHP, który nie wszedł w życie, ale nie podaje przyczyn tego działania władz Związku.

Z kolei na stronie 65 w wersecie 1 autor zagubił się nieco w czasie – omawiając okres II wojny autor pisze – „Spora część obecnych członków ZHP...” a właściwy wydaje się zapis – „Spora część ówczesnych członków ZHP...”

Podobny błąd stylistyczny znajduje się na stronie 84 w wersecie 2 od góry – autor pisze o uchwałach podjętych na Zjeździe Łódzkim w tym o uchwale „W sprawie organizacyjnych podstaw działania” – „Zapisy te stanowiły swego rodzaju okres przejściowy” – myślę, że „Uchwały te rozpoczynały swego rodzaju okres przejściowy....”

Dopiero na str. 118 w przedstawionym składzie zastępców Naczelnika ZHP z roku 1985 przedstawia autor zastępców Naczelnika z imienia i nazwiska. Wcześniejsze składy Naczelstwa przedstawiane są jedynie z nazwiska, bez rozwinięć imion – być może dopiero w dokumentach od roku 1985 znaleźć można pełne imiona, choć podejrzewam, że w uchwałach podejmowanych na zjazdach i w trakcie wyborów podawano pełne imiona i nazwiska tych druhów i druhien, którzy weszli do składu Naczelnictwa ZHP.

Rozdział 3 (s. 142 - 204) dotyczy funkcjonowania kancelarii Związku Harcerstwa Polskiego i to zarówno na szczeblu Głównej Komendy jak i na szczeblu komend chorągwi. Jest rozdziałem wprowadzającym do rozdziałów 4 i 5, bo ukazuje w sposób bardzo przejrzysty pracę kancelarii GK ZHP, poczynając od opisu normatywów kancelaryjnych i archiwalnych aż do ich praktycznego stosowania. Autor omawia zarówno stosowany w początkach kancelarii ZHP system dziennikowy, jak i stopniowe i bardzo trudne przechodzenie na system bezdziennikowy oparty na Jednolitym Rzeczowym Wykazie Akt.

W podrozdziale 3.2 ciekawie przedstawia prace na pograniczu kancelarii i archiwum omawiając w nim także działania związane z procesem brakowania dokumentacji, sporządzaniem spisów zdawczo-odbiorczych czy współpracą z archiwami państwowymi przy uzyskiwaniu pozwoleń na brakowanie akt.

Podrozdział dotyczący kancelarii w chorągwiach (3.3) pokazuje jak wyglądały w praktyce działania kancelaryjne w jednostkach organizacyjnych podległych GK ZHP. Samo stwierdzenie autora o tym, że przepisy kancelaryjne dla szczebla chorągwi wprowadzono dopiero w roku 1969, może świadczyć o tym, że każda chorągiew postępowała trochę po omacku opierając się w swoich działaniach kancelaryjnych na wydanej w roku 1957 instrukcji o organizacji chorągwi.

Uwagi recenzenta w tym redakcyjne i stylistyczne:

Bardzo ciekawy i dobrze napisany rozdział pokazujący, że autor dobrze poznał prace kancelarii zarówno na szczeblu GK jak i chorągwi.

Natomiast nie ustrzegł się ponownego błędu przy numerowaniu przypisów – zaczyna je od 1 do 255 by na ostatnich stronach tego rozdziału 201-204 ponownie zaczynać ich numerację od 1 do i skończyć rozdział przypisem o numerze 15 – w tym przypadku nie obejmują one nawet podrozdziału.

Rozdział 4 (s. 205 - 257) Autor w tym rozdziale przedstawia archiwum Głównej Komendy ZHP. Rozpoczyna od jego miejsca w strukturze, zadań i roli jakie wypełniało w ciągu swojej działalności, omawia jego historię. W ostatnich dwóch podrozdziałach opisuje to co jest dla każdego archiwisty najciekawszym aspektem pracy archiwum. Przedstawia więc dokumentację własną archiwum jaka pozostała po latach jego działań – plany i sprawozdania oraz dokumenty jakie w tym archiwum zostały zgromadzone, jak są one opracowane, jak udostępniane i w jakich warunkach przechowywane.

Uwagi recenzenta, w tym redakcyjne i stylistyczne:

Czytając całą pracę właśnie w tym rozdziale dochodzimy do jej głównego wątku. Jednocześnie w tym i kolejnym rozdziale znajduje się kilka elementów co do których można z autorem polemizować.

Na stronie 206 autor pisze, że w 1983 r. w związku z ustawą o „Narodowym zasobie archiwalnym i archiwach” archiwum GK ZHP przestało być składnicą akt i wydzielone zostało z sieci archiwów państwowych. Raczej – przestało podlegać nadzorowi archiwów państwowych jako archiwum społeczne.

Jednocześnie autor używa w tym wątku takiego stwierdzenia – „Uzyskało w ten sposób status archiwum organizacji społecznej, pozostając, jednakże w narodowym zasobie archiwalnym.” – trzeba pamiętać, że instytucje także te społeczne, tworząc własną dokumentację tworzą narodowy zasób archiwalny – czy są pod nadzorem psa czy nie. To określa prawo archiwalne. Więc czy archiwa harcerskie pozostały by pod nadzorem, czy tak jak dziś nie pozostają – przechowują część narodowego zasobu archiwalnego tworzonego przez ZHP jako organizację społeczną.

Kolejny znak zapytania pojawia się na stronie 213 w drugim akapicie – „Poza zapisami z przepisów kancelaryjno-archiwalnych, zakres zadań archiwum GK ZHP został bardziej

szczegółowo omówiony w innym dokumencie.” – niestety autor nie podaje w jakim, choć w przypisie nr 37 podaje tytuł jednostki archiwalnej, w której ten dokument się znajduje.

Podobnie na str. 238 autor pisze, że „ZHP nie należało do państwowej służby archiwalnej.” – raczej podlegało nadzorowi państwowej służby archiwalnej.

Problem z numerowaniem przypisów ma miejsce także w rozdziale IV pomiędzy stronami 238-239 (czyli w 3 podrozdziale) ponownie następuje zmiana numeracji przypisów z numeru 135 na 1.

Autor omawia w tym rozdziale Instrukcje Kancelaryjno-Archiwalne z roku 1969 i 1983 – a może wdrożyć na końcu pracy załączyć je w formie aneksów?

W **Rozdziale 5** (s. 258 - 340) autor stara się stworzyć przewodnik po archiwach poszczególnych chorągwi ZHP i to tych, które funkcjonują przed rokiem 1975 jak i po tej dacie. Dla każdego z nich tworzy pakiet podstawowych danych – o ile jest to możliwe, złożony z informacji o powstaniu i reorganizacjach danego archiwum, zasobie archiwalnym, środkach ewidencyjnych, personelu i lokalu w jakim archiwum funkcjonowało.

Informacje zawarte w tym rozdziale są uzupełnieniem tych, które znalazły się w rozdziale 4 i razem tworzą obraz archiwów ZHP w omawianym przez autora okresie historycznym.

Uwagi recenzenta, w tym redakcyjne i stylistyczne:

Przypisy w tym rozdziale rozpoczynają się od numeru 1 – myślę, że przygotowując pracę do druku należy ujednoczyć numerację – najlepiej w ciągu od 1 do XXX.

Na stronie 269 autor pisze o „przekazaniu dowodów na makulaturę...” – z własnej praktyki wiem, że może chodzić o dowody księgowe, ale warto to zaznaczyć.

Z kolei na stronie 271 – można by było zmienić frazę „w zespole wydziału...” na „w dokumentach wydziału...”

Innym drobnym błędem jest zapis w przypisie 100 na stronie 281 – dotyczącym Archiwum Chorągwi w Koszalinie a w przypisie znajdują się Kielce.

Może dziwić podawanie przez Autora jako wielkość brakowanej dokumentacji liczba kilogramów zamiast ogólnie przyjętych metrów. Choć w swojej pracy zawodowej też musiałem podawać organom zarządczym firmy nadzorującym składnicę akt, ile ton dokumentacji dotarło na makulaturę i jaki był z tego przychód dla firmy.

Zakończenie (s. 341 - 342) – jest krótkim podsumowaniem tego co znalazło się w omawianej pracy jak i tego na ile autor zrealizował swoje cele badawcze nakreślone we wstępie do tej dysertacji.

Poprawność językowa:

Praca została napisana językiem zrozumiałym i mimo, że jej specyfika badawcza i specyficzny dla archiwistyki język może być dla czytelnika dosyć trudny w odbiorze, czyta się ją swobodnie i jest łatwa w odbiorze zawartych w niej treści.

Oczywiście w pracy znaleźć można szereg błędów stylistycznych i literówek czego przykłady podaję poniżej.

Autor używa cały czas **br.** do oznaczenia roku wcześniej wspomnianego natomiast zgodnie z informacją słownika j. polskiego PWN oznacza on bieżący rok – czyli obecnie 2023

- s. 34, 35, 59, 60 2 razy, 77, 84, 86, 87, 88, 91, 94, 95, 96, 97, 110, 112, 113, 116, 117, 240, 241, 243, 245, 246 i tak dalej.

s. 55 – wers 3 od góry - jest „Również w tamtym roku...” – może „Również w tym czasie ”

s. 59 – wers 4 – „... uchwalonego rozkazem ...” – raczej „... wprowadzonego rozkazem...”

s. 82 – przedostatni wers 1 akapitu – jest „wydawanie pracy harcerskiej” – powinno być „wydawanie prasy harcerskiej”,

Przypisy:

Największym zaskoczeniem były dla mnie przypisy – są poprawnie zredagowane i stanowią uzupełnienie głównego nurtu narracji pracy, ale jak już wspomniałem powyżej, ich numerowanie pozostawia wiele do życzenia. Przez prawie dwa rozdziały do str. 123 numeracja prowadzona jest w kolejności. Następnie w rozdziale II, podrozdziale 2.6. zaczynają się ponownie od nr 1 i w kolejnym III rozdziale ponownie od 1 do 255 by na ostatnich stronach tego rozdziału 201-204 ponownie zaczynać się od 1 do 15 – w tym wypadku nie ma nawet podrozdziału. Natomiast rozdziały IV i V ponownie mają przypisy numerowane od 1 do x., chociaż w rozdziale IV pomiędzy stronami 238-239 (czyli w 3 podrozdziale) ponownie następuje zmiana numeracji przypisów. Pytanie – dlaczego przypisy w rozdziałach I i II są numerowane wspólnie do str. 123?

Może warto zebrać przypisy w końcu każdego rozdziału i numerować je od 1 do X, lub całość przepisów numerować w ciągu?

Bibliografia,

Materiały archiwalne:

Wykaz tych materiałów

O ile w materiałach źródłowych z AAN czy APAN wymienione są zespoły czy dokumenty z Archiwum Zakładowego AAN lub spuścizna z zasobu APAN, o tyle w archiwach państwowych czy w AN w Krakowie nie do końca wiadomo czy chodzi o dokumenty w Archiwum Zakładowym (czego można się domyślać po budowie sygnatur) czy też o sygnaturę konkretnej jednostki archiwalnej złożoną z numeru archiwum/numeru zespołu/numeru serii/numeru podserii/sygnatury jednostki archiwalnej. Przydała by się informacja imienna z jakich zespołów korzystano i jaka jest sygnatura w tym zespole.

W niektórych AP – Katowice, Gorzów Wlkp., Kielce, Lublin, Przemyśl, Szczecin, Toruń, Warszawa – są tylko same sygnatury i trudno w tym wykazie znaleźć informacje o zespole, z którego pochodzą – może są to dokumenty z zespołów „Archiwum Zakładowe Archiwum Państwowego w”.

Z grupy **Opracowania**, do **Źródła drukowane** przeniósł bym pozycje 1, 2, 3, 62, 69, 82, 93 – to są wydane materiały z poszczególnych zjazdów ZHP i pozycja 85 – Dokumenty Szarych Szeregów wydane w Londynie w 1982 r.,

- także poz. 57 Wybór źródeł do dziejów ZHP, tom I - K. Marszałek, Kraków 2014

Literatura, ikonografia, tabele, wykresy

Całość omawianej rozprawy kończy zestawienie wykorzystanej literatury przedmiotu, oraz zestawienia licznej ikonografii oraz tabel które ułatwiają czytelnikowi poznanie struktury i mechanizmów działania kancelarii i archiwów ZHP.

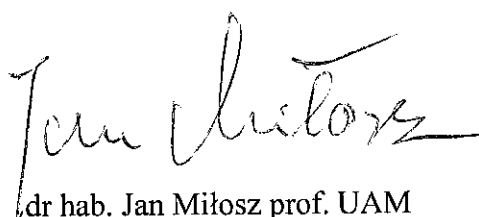
Wnioski recenzenta

Pomimo pewnych niedociągnięć i popełnionych błędów oceniana praca stanowi bardzo wartościową pozycję, która dla historyka i archiwisty stanowi cenne źródło opisujące procesy tworzenia się, przechowywania, opracowywania i udostępniania dokumentacji jednej z największych polskich organizacji młodzieżowych XX wieku Związku Harcerstwa Polskiego. Autor szczegółowo opisuje zarówno historię polskiego harcerstwa jak i to co pozostało po jego działaniach w jego własnych archiwach. Praca ma bardzo ważne znaczenie także dla badań nad dziejami kancelarii i archiwów w ruchach społecznych, które nie zawsze potrafią zadbać o swoje dokumenty tak by mogły służyć badaczom w przyszłości.

Należy zauważyć, że materiał źródłowy, na którym pracował doktorant wymagał ogromnego nakładu pracy i mozolnego układania w dobrze skonstruowaną całość zebranego materiału źródłowego.

W związku z tym uważam, że praca mgr. Rafała Openkowskiego pt. *Archiwa Związku Harcerstwa Polskiego w latach 1956-1989. Organizacja, funkcjonowanie, zasób*, spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim określone w art. 187. ust 1-3 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, (Dz. U. z 2018 r. poz. 1668).

Z przyjemnością wnioskuję o dopuszczenie mgr. Rafała Openkowskiego do dalszych etapów postępowania o nadanie stopnia doktora.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Jan Miłosz', with a stylized flourish at the end.

dr hab. Jan Miłosz prof. UAM